

OTTHONUNK A NYELV

A szókészlet bővülésének egyik fontos forrását képezik az idegen nyelvből való átvételek. OTTHONUNK A NYELV

A szókészlet bővülésének egyik fontos forrását képezik az idegen nyelvből való átvételek. A magyarba és a szlovákba – a földrajzi, kulturális, vallási stb. közelség miatt – jórészt ugyanazok a latin-görög, német, újabban pedig angol eredetű szavak kerültek be, sokszor egyforma, máskor azonban eltérő, az adott nyelvhez igazodó formában. Az átvett idegen szavaknak azonban nemcsak a hangalakjuk lehet eltérő a két nyelvben, hanem a jelentésük és használati körük is, amint azt a szlovák paleta és a magyar paletta esete is mutatja.

E két szó a latin pala 'péklapát' szóra megy vissza, a különböző európai nyelvekbe az olasz közvetítésével jutott: az olasz kicsinyítő képzős paletta jelentése 'lapát'. A szlovák paleta, a magyar paletta (de pl. a német Palette) szónak alapvetően két jelentése van: 1. 'festőtálca: festék kikeverésére szolgáló, kézben tartható ovális lemez', illetve az ebből kialakult átvitt jelentések; 2. 'rakodólap'. Ez utóbbi jelentését a magyar köznyelvi szótárak (pl. az értelmező kéziszótár) nem közlik, a műszaki szótárakban azonban megtalálható.

Ami az első jelentést illeti, a szlovák és a magyar nyelvben az ebből kialakult átvitt jelentések esetében figyelhető meg különbség. Mind a paletta, mind a paleta szónak van 'választék, sokféleség jelentése', s ezért sok párhuzamos szerkezet található a két nyelvben, főleg a 1 iroký : széles jelzővel bővített főnév esetében, ilyenek például: 1 iroká paleta produktov : széles termékpaletta, 1 iroká paleta použitých telefonov : használt telefonok széles palettája. A két nyelv között vannak azonban eltérések is. A magyarban eléggé megszokott a politikai paletta kifejezés, a szlovákban ehelyett viszont a politické spektrum szókapcsolat terjedt el. Érdekes, hogy internetes források alapján a politická paleta egyetlen előfordulása a magyarországi szlovákok lapjából származik, ez a magyar nyelv hatására utalhat. A paletta szó első jelentéséhez kapcsolódik számítástechnikai szakszóként való használata ('egy adott grafikus eszközön vagy bitképen megjelenő színek halmaza').

Jelentősebb eltéréseket mutat a paletta : paleta szavak második jelentésben való használata. A szlovákban a köznyelvben is a paleta szó terjedt el, a magyarban viszont vannak belső keletkezésű szinonimái is, mégpedig a rakodólap és a raklap, vagyis választhatunk közülük. A paletta szó magyarországi szövegekben meglehetősen ritkán, főként az áru kiszerezésével kapcsolatos tájékoztatókban használatos, pl.: „Csomagolás: 200 lap/doboz, 42 doboz/paletta”. A két magyar megfelelő közül az értelmező kéziszótár szerint a rakodólap kereskedelmi szakszó, a raklap a bizalmas stílusminősítést kapta. Az internetes adatok viszont éppen az utóbbi gyakoribb előfordulását mutatják. Ennek oka lehet az, hogy a raklap rövidebb a másiknál, s egyszerűbb vele összetett szót képezni – pl. raklapállvány, raklapgyártás, raklap-kereskedelem –, azonkívül jól beleillik a rak- előtagú összetett szavak sorába – raktér, rakfelület, rakpart, raksúly – stb. A szlovákiai magyar szövegekben a tárgyalt szinonimák (paletta, rakodólap, raklap) közül a rakodólap szó használatára csak egyetlen írott példám van, egy matematikai feladatból. A másik kettő közül írásban a raklap a gyakoribb, de a paletta is jóval többször előfordul, mint Magyarországon, pl.: „az épületből július 30-a és augusztus 4-e között tűnt el az egy palettányi, közel 600 ezer korona értékű áru”. A paletta : raklap (: rakodólap) szavak tehát az olyan szinonimák sorába illeszkednek, amelyek esetében a szlovákiai magyar beszélők a magyarországiaknál gyakrabban választják azt a változatot, amelynek a szlovákban van „párja”.

SZABÓMIHÁLY GIZELLA